
A „Foglalkozás és kreativitás” (46268) kutatás eredményei (részletes összefoglaló):

1. Számítógép használat és kreativitás

A számítástechnika alkalmazása az elmúlt években elsősorban a személyi számítógépek elterjedésének köszönhetően drasztikusan meg növekedett. Már 1993-ban a közigazgatási intézmények 95 %-a rendelkezett számítógéppel, amelyeket akkor az alkalmazottak 64 %-a használt.¹ Az üzleti életben szintén magas, illetve növekvő a számítógépeket használók aránya. A tíz főnél többet foglalkozató vállalatok 82,8 %-a használt számítógépet 1992-ben. 2003-ban 85,6 % ugyanez a szám. Közel 630 ezer számítógép volt az üzleti szférában 2003-ban. Ez majdnem 10 %-kal több, mint az előző évben.² A számítástechnikai ágazat teljesítményének növekedésére pedig a következő néhány szám jellemző. A számítástechnikai tevékenységet végző vállalatok száma 1998 és 2001 között megduplázódott. Ugyanebben az időszakban az egy vállalkozásra jutó árbevétel 22 %-al, az egy főre jutó 17 %-al nőtt.³

A számítógépesítés gyors és nagy léptékű elterjedése felélénkítette azt a vitát a közgazdászok között amely arról szól, hogy vajon a legfejlettebb technikát alkalmazók - és ezen belül is azokon a munkahelyeken dolgozók, akik számítógépet használnak, vagy közvetlenül személyi számítógépen dolgoznak, vagy számítógép által vezérelt eszközöket kezelnek - képzetebbek, felkészültebbek, nagyobb munkatapasztalattal rendelkezők, az angol kifejezéssel élve: „more skilled”, mint azon társaik, akik a hagyományos módon és gépeken dolgoznak.⁴ Egyesek szerint igen, mert ezeknek az eszközöknek a kezelése bonyolultabb, nagyobb áttekintést igényel, rugalmasabb szemléletet kíván, s ezek a tulajdonságok a képzetebbek sajátjai. Mások úgy vélik, hogy nem, hogy a magas szintű technológia alkalmazása egyenesen káros a szakmai tudásra és gyakorlatra, mert a legtöbb feladatot átveszi a munkát végtelenül leegyszerűsíti, s így feleslegessé teszi a szakmai tudást (deskill). Mindkét nézet hívei empirikus vizsgálatokkal próbálják igazukat bizonyítani.⁵

A kreativitás és a számítógép használat közötti összefüggéseket, az eddig említett vizsgálatok nagy részére jellemző statisztikai adatokon alapuló megközelítés helyett, ebben a kutatásban a szociológiai módszerrel próbáljuk feltárni. Mélyinterjúkat készítettünk különböző foglalkozású alanyokkal arról, hogyan és miért használnak munkájukban számítógépet, hogyan tanulták meg a számítógép használatát, hogyan változtatta meg munkájukat ennek az új technikának az alkalmazása, illetve mi a véleményük a számítógépek térnyeréséről általában.

Megközelítésünk előnye a statisztikai adatokon alapuló vizsgálatokkal szemben az, hogy ezen módon a megkérdezett személy kreativitásáról sokkal többet tudhatunk meg, mintha csak a végzettségét vennénk figyelembe, és részletesebben tájékozódhatunk a végzett munkáról magáról, mintha csak a foglalkozást tekintenénk. Általában nem szükségeszerű, de esetünkben meglévő hátrány ezzel szemben, hogy következtetéseink mögött nem áll reprezentatív minta. Sem anyagi, sem időbeli feltételeink nem engedték meg egy ilyen minta alkalmazását.

¹ Forrás: KSH [2004]

² Forrás: KSH [2005]

³ Forrás: KSH [2002]

⁴ „By skill we mean higher levels of education, ability, or job training.”Golding and Katz [1998] 694 o.

⁵ A tanulmányokról és azok eredményeiről összefoglalót találnak a 2003 decemberi Közgazdasági Szemle cikkemben. Ugyanott megtalálhatók a számítógép használat és a munkaerő minősége közötti összefüggésekről szóló tanulmányok, amelyek közül néhányat az itteni irodalomjegyzékben is felsorolunk.

A vizsgálatban szellemi foglalkozásúak szerepelnek. Mivel a minta nem reprezentatív, nem tudhatjuk, hogy mintánkban a kreatívak túlképviseltek vagy sem. Korlátozott körülményeink között azon igyekeztünk, hogy minél többféle foglalkozású személyt kérdezzünk meg. A kiválasztás szempontja volt továbbá az, hogy az illető már azelőtt is dolgozzon, mielőtt a számítógép használatot elkezdte. Ez azért fontos, hogy tudjon arról mondani valamit, hogyan változtatta meg munkáját az új technika alkalmazása. A másik válogatási szempont az volt, hogy számítógép ismereteit ne a formális iskolai képzés során szerezzék, s így megtudjuk, miért állt neki a technika megtanulásának. E két utóbbi feltételből következik, hogy interjúalanyaink többsége középkorú, olyan munkavállaló, aki akarva akaratlanul pályamódosító abban az értelemben, hogy egy a megszokottól eltérő, új munkamódszert alkalmaz.

A felvétel során 33 interjú készült. Ezeket foglalkozási csoportokba soroltuk. A csoportok és a hozzájuk tartozók foglalkozása a következő:

- I. művészek (népzenész, kórusvezető⁶, reklámgrafikus),
- II. oktatók és kutatók⁷ (egyetemi oktató - tőrkológus, egyetemi oktató - közgazdász, főiskolai oktató – szociális munkás szak, könyvtáros - történelem tanár, zenetanár, nyelvtanár-fordító, geofizikus-földrengés kutató, környezetvédelmi szakmérnök, gépészmérnök – tervező, szociológus)
- III. Szociális és egészségügyi foglalkozásúak (szakorvos, gyermekorvos, szociális osztályvezető, anyaotthon vezető, evangélikus lelkész)
- IV. Újságíró, szerkesztő (újságíró, korrektor - szerkesztő)
- V. Mérnökök, technikusok, programozók (mérnök – közgazdász, villamos-műszeripari technikus, számítástechnikus, programozó - szervező)
- VI. Gazdasági és jogi foglalkozásúak (közgazdász bankellenőr, könyvelő, könyvelő – adótanácsadó, közgazdász – statisztikus, kereskedő, ügyvéd)
- VII. Titkárok és asszisztensek (titkár - parlamenti szakértő, titkárnő – kutatóintézeti, szociális asszisztens, értékesítési asszisztens)

Az interjúkban elmondottakból egyfelől a kreativitásra, másfelől a számítógép használatának módjára próbálunk következtetni, majd kísérletet teszünk arra, hogy e két jellemzőt egymással összefüggésbe hozzuk. A kreativitásra a szakmai tudásból, a munka jellegéből és a munkához való viszonyból, valamint az alkotói tehetség kritikai kétféle megnyilvánulásából, nevezetesen az oktatás és a gyakorlat megítéléséből, és a probléma érzékenységből próbálunk meg következtetni.

Összefoglalva az eredményeket megállapítható, hogy az első három foglalkozási csoportban mindenki szakmai tudása megfelelő, és munkája jellege lehetővé teszi az alkotó munkát. Pályaválasztásuk általában önkéntes. A munkaszeretetről közvetlenül a művészek beszélnek, és a kutatók oktatók fele, a szociális és egészségügyiiek közül pedig egy fő. E három csoport minden megkérdeztette érdeklődik szakmája problémái iránt, de kevesebben lépnek túl saját területükön. Az első két csoportba tartozók többsége a szűk szakmai érdeklődés mellett általánosabb kérdésekkel is foglalkozik. Ez nem jellemző a harmadik csoportba tartozókra. A vélemények leginkább az oktatás szerepének megítélésében szórnak. Legtöbbször az oktatás alapozó jellegét emelik ki. De a kutatók és oktatók közül ketten nagyon fontosnak tartják a formális képzésben szerzett ismereteket, és ketten

⁶ A kórusvezető egyben zenetanár is, és így két különböző kategóriába is megjelenik.

⁷ Az oktatók és kutatók azért kerültek egy csoportba, mert sok esetben, aki oktat az kutat is.

pont az ellenkezőjét mondták, azt, hogy a tanultaknak semmi hasznát nem veszik a munkájukban. A gyakorlat szerepét, ezzel szemben, kivétel nélkül mindenki nagyra becsüli.

A foglalkozás és a végzettség a többi csoportba tartozóknál is, négy kivételtől eltekintve, összhangban van. Ezek közül három esetben a hosszú, több évtizedes gyakorlat pótolja a megfelelő végzettség hiányát. Egy esetben pedig túlképzés van. Az illető nem használja egyetemi végzettségét munkájában. A szakmai tudás másik eleme a gyakorlatban eltöltött idő a mérnököknél és az újságíróknál hosszú, a másik két csoportnál fele-fele arányban hosszú vagy közepes. Míg a szakképzettséget tekintve nincs nagymértékű eltérés az egyes csoportok között, ez mindenütt kielégítő, a munka jellegét tekintve már látványosak a különbségek. A rutin feladatok aránya az első két csoporthoz viszonyítva kedvezőtlen a többinél. Ugyanakkor, az újságírók és a mérnökök-technikusok többsége, valamint a gazdasági és jogi foglalkozásúak durván fele beszámol új feladatokról, és körülbelül ugyanennyikre a többé-kevésbé önálló munkavégzés jellemző. Legkedvezőtlenebb helyzetben a titkárok és asszisztensek vannak mind az új feladatokat, mind az önállóságot tekintve.

A pályaválasztás a legtöbb esetben a III.- VII. csoportokban sem kényszerű, vagy véletlen. A munkához való viszony másik eleméről, a munkaszeretetről nyíltan mindössze ketten beszélnek, a két technikus. Saját szakmájuk problémáit az újságíró és szerkesztő, valamint a mérnökök és technikusok többsége érzékeli, a gazdasági és jogi foglalkozásúaknál, és a titkároknál és asszisztenseknél fele-fele az arány. Kevesen, mindössze hárman vannak, akik a saját területüket elhagyva általános problémákról beszélnek. Az oktatás megítélése, mint a kritikusság jellemzője, szintén jelentősen különbözik a művészek és az oktatókra és kutatókra jellemzőktől. Míg az említettek, kevés kivételtől eltekintve, a formális oktatás alapozó jellegét emelték ki, a mérnökök és technikusok többsége, és a gazdasági és jogi foglalkozásúak közel fele, jónak, munkájuk elvégzéséhez elkerülhetetlenül szükségesnek tartja a kapott képzést. A gyakorlat szerepéről ugyanakkor ők is, mint mindenki más, igen pozitívan nyilatkoztak.

Az alkotási lehetőségek és a tényleges alkotó tevékenység szerint rendeznénk az interjúalanyokat, illetve csoportjaikat az nagyjából megfelelne az előzetesen kialakított számozási sorrendnek. Legkedvezőbb a helyzetük a művészeknek, és az oktatóknak és kutatóknak, körülbelül egyformák az esélyeik az újságíróknak és a mérnököknek és technikusoknak, utánuk következnek a gazdasági és jogi foglalkozásúak, majd a titkárok és asszisztensek. Meg kell jegyezni, hogy az egyes csoportokon belül is nagy különbségek lehetnek részben magának a foglalkozásnak a specialitásai, részben a beosztás és részben magának a munkát végzőnek a személyisége függvényében.

A következőkben összefoglaljuk, mi jellemző a különböző foglalkozási csoportokba tartozók számítógép használatára. A számítógéppel az interjúalanyok többsége a nyolcvanas évek végén, illetve a kilencvenes években ismerkedett meg. Különbségek e tekintetben foglalkozási csoportonként nem jellemzőek, kivéve a mérnökök és technikusok csoportját, akik legkorábban kezdtek dolgozni számítógéppel, ideértve a tervezők közül a gépészmérnököket is, aki úttörőként már 1985-ben a PC-t vásárolt magának. Ugyancsak a műszakiakra jellemző leginkább, a művészek, oktatók és kutatók, valamint az egészségügyiek mellett, hogy a számítógépet érdeklődésből kezdték el tanulmányozni és használni. Természetesen itt nehéz különbséget tenni a kétféle lehetséges válasz között, hiszen a többség azért tanulta meg a gépek kezelését, hogy munkájában is hasznosítsa. De más kérdés az, hogy a kíváncsiság párosul a jövőbeli hasznosítással, vagy a megtanulást az indokolta, hogy az éppen aktuális munkához megkövetelték a számítógép ismeretét. Ezért a munkához kell választ csak azokra tartottuk jellemzőnek, akik számára elő volt írva a gép használat. A többség a PC használatát önerőből tanulta

meg könyvek és baráti, kollegiális segítségével. Persze ez azoknak könnyebb volt, akik már korábban, egyetemi éveik alatt megismerkedtek a nagy számítógépekkel, ez is leginkább a műszakiakra volt jellemző. A gazdasági és jogi foglalkozásúak és az asszisztensek és titkárok közül végeztek legtöbben tanfolyamokat is, azok hasznáról azonban megoszlottak a vélemények. A számítógépes ismeretek továbbfejlesztését tekintve háromféle stratégia különböztethető meg. A műszakiak érdeklődésből bővítik tudásukat, a többiek azért, mert munkájukhoz szükséges az újabb és újabb program változatok ismerete vagy azért, mert ha nem frissítik őket, lemaradnak a versenyben, ez főleg a művészekre és az oktatókra és kutatókra jellemző, vagy azért, mert munkahelyük kötelezően előírja a legújabb változatok használatát, ez a többi csoportra jellemző, néhány olyan kivétellel, ahol nincs továbbfejlesztés, ugyanazokat a programokat használják éveikig.

Intenzív PC használat három csoportra jellemző. A művészekre és a mérnökökre százszázalékosan, az oktatók kutatókra hetven százalékosan. Az Internet és az e-mail használata általánosan elterjedt minden csoportban. Csak a gazdasági és jogi foglalkozásúak és a titkárok és asszisztensek közül vannak néhányan, akik nem élnek ezekkel az eszközökkel. Nem terjedt el ezzel szemben a bankügyek intézésének használata elektronikus módon, és az Internetes vásárlás is igen ritka. A négy műszaki közül ketten élnek ezzel a lehetőséggel, a többi csoportból egy-egy fő. A PC terjesztésére ugyanez jellemző. A műszakiak járnak elől, de a többi csoportból csak egy-két fő mondta azt, hogy megpróbált másokat rábeszélni a számítógép használatára.

A számítógép jövőjének megítélése három csoportban karakterisztikus. Az újságírók és műszakiak korlátlanok tartják, a gazdasági és jogi foglalkozásúak többsége pedig úgy véli, hogy a PC nem fog az élet minden területére betörni. A többi csoportban megoszlanak a vélemények. A számítógépet kivétel nélkül mindenki hasznosnak tartja a munkában, de csak az oktatók és kutatók, valamint a műszakiak vallják majdnem egységesen, hogy a PC a magánéletben is hasznos. Az esetleges károkról is nagyon megoszlanak a vélemények. Tipikus csoport jellemzőt csak az asszisztensek és titkárok mutatnak fel. Itt a többségi vélemény az, hogy káros, mert elidegenít. A számítógépes technika elterjedését egységesen egyedül a műszakiak tartják társadalomformáló erőnek. Az oktatók és kutatók fele is ezen a véleményen van, valamint az egészségügyiek közül a többség. A gazdasági és jogi foglalkozásúak ezzel szemben majdnem egységesen azt vallják, hogy a számítógépek csupán eszközök, és használatuknak semmiféle hatása nincs a társadalmi viszonyokra.

Összegezésként megállapíthatjuk, hogy a vizsgálatból nem vonhatók le megcáfolhatatlan következtetések.

Elsősorban azért nem, mert az általunk használt minta nem volt reprezentatív. Ennek ellenére mind az alkotási lehetőségek, mind a számítógép használat tekintetében az egyes foglalkozási csoportokra egymástól részben eltérő viselkedés mutatható ki. A művészek és az oktatók és kutatók munkájára jellemző leginkább a kreativitás, de a számítógép használatuk eltérő vonásokat mutat. Míg az utóbbi csoportba tartozók többsége mögött hosszú, kiterjedt és intenzív számítógép használat áll, a művészek többsége csak későn és kényszerből vette rá magát ennek az új technikának az alkalmazására. A másik véglet a műszakiaké, akik kezdettől fogva nagyon pozitívan viszonyultak a PC-hez, miközben az alkotási lehetőségeik korlátozottabbak voltak. A szociális és egészségügyi foglalkozásúak közepes helyet foglaltak el mind a számítógép használat, mind a kreativitás tekintetében. A gazdasági és jogi foglalkozásúak többsége és a titkárok és asszisztensek számára nyújtott munkájuk a legkevesebb alkotási lehetőséget és egyben ők használták legkevésbé intenzíven a számítógépes technikát.

Összefoglalva tehát azt mondhatjuk, hogy akik kreatívabb munkát végeznek, azok az új technika adta lehetőségekkel is jobban élnek, de a számítógép használat módját nemcsak a munkában rejlő alkotási lehetőségek, de magának a foglalkozásnak a jellege is befolyásolja. Példa erre a művészek és műszakiak közötti

különbség. Az előbbieket lehetnek hagyományosan is a legkreatívabbak, a számítógépre, munkájuk jellege miatt, mégis kevésbé van szükségük, mint a nem annyira alkotásigényes műszakiaknak, akik számára létkérdés a legújabb technika alkalmazása.

2. Foglalkozás és képzettség

A kutatás során azt vizsgáltuk, hogy a különböző foglalkozások betöltéséhez milyen iskolai végzettségre van szükség általában, illetve, hogy egy-egy időpontban a foglalkoztatottak végzettsége megfelel-e az elméleti követelményeknek.

A statisztika 1993 óta Magyarországon, az európai gyakorlatnak megfelelően, 632 egyéni foglalkozást különböztet meg. Saját vizsgálatunkban ebből 629 szerepel, kimarad 3, a fegyveres szerveknél betöltött foglalkozás. Az idézett FEOR műben szerepel minden egyes foglalkozás tartalmi leírása, ami részletezi az elvégzendő feladatokat, a munka sokrétűségétől függően 5-15 pontban, valamint az adott foglalkozáshoz tartozó főbb munkaköröket. Ennek alapján, az 1. főcsoporthoz tartozó törvényhozók, igazgatási és érdekképviselői, valamint a gazdasági vezetők többsége kivételével, megadja az egyes foglalkozások betöltéséhez szükséges minimális képzettségi (képesítési) feltételt. Négy kategóriát különböztet meg: I. jelű alacsony fokú oktatás keretében (általános iskola 8 osztálya); II. jelű alsó középfokú szakmai oktatásban (szakmunkás képzés, szakiskolai képzés); III. jelű felső középfokú (gimnázium, szakközépiskola, technikum); IV. jelű felsőfokú (egyetem, főiskola) oktatás keretében megszerzett képzettséget.

A vizsgálathoz a 2001 évi népszámlálás adatai szolgálnak alapul, amely tartalmazza az adott évre vonatkozóan a foglalkozásonkénti létszámot és minden egyes egyén iskolai végzettségét. Mivel adott a minimális képesítési szint, megállapítható, hogy egy-egy foglalkozás tekintetében hányan érik el, vagy maradnak alatta, esetleg szárnyalják túl azt. A követelményeknek való megfelelés szintetikus mutatója lehet az átlagos iskolaév, ami kiszámításához a különböző iskolatípusokhoz a következő iskolaéveket rendeltük: be nem fejezett általános iskola: 6 év; befejezett általános iskola: 8 év; középiskola érettségi nélkül szakmai oklevéllel: 11 év; középiskola érettségivel: 12 év; egyetem, főiskola: 16 év. Az átlagos iskolaévekhez úgy jutunk, hogy foglalkozásonként a végzettség szerinti megoszlással súlyoztuk az egyes iskolatípusokra jellemző éveket.

A számításokból megpróbáltunk képet nyújtani arról, hogy az alkalmazott módszer és a meglévő adatok alapján 2001-ben a képzettség milyen viszonyba volt hozható a foglalkozások szerinti követelményekkel. Átlagosan, a vezetők nélkül, a munkavállalók közel húsz százaléka volt alulképzett, 25 százaléka felülképzett, és a maradék több mint 50 százaléknak volt megfelelő képzettsége. Főcsoportonként ezek az arányok elég különbözőek. Legalacsonyabb az alulképzettek részaránya az egyszerű foglalkozásúaknál, ahol, mint tudjuk, a minimális képzettségi szint a 8 általános, amit az itt foglalkoztatottak közel 5 százaléka nem ért el. Viszonylag alacsony még az alulképzettek részaránya a felsőfokú képzettséget önállóan alkalmazóknál, 16 százalék és legmagasabb, több mint 40 százalék a mezőgazdaságban dolgozóknál. Érthetően alacsony a felülképzés részaránya a felsőfokú képzettséget önállóan alkalmazóknál, hiszen néhány foglalkozást kivéve, itt a minimális szint a legmagasabb. A felülképzés a szolgáltatóknál a legjelentősebb, közel 40 százalék, de viszonylag magas, 35 százalékos a szakképzettséget nem igénylő foglalkozásúaknál is.

Hangsúlyozni kell, hogy több okból is vázlatos a fenti kép. Először is mennyiségi szempontból, hiszen csupán 235 foglalkozással foglalkoztunk egyenként, vagy kisebb csoportokba szedve. Ez az összes majdnem negyven százaléka, és ez végül is önmagában nem egy olyan rossz arány. Másodszor, jobb híján a tényleges végzettséget a statisztikai forrás által előírt végzettséghez hasonlítottuk. Ez két problémát vet fel. Az egyik, hogy nem tudjuk

milyen jók a besorolások. Egy-két esetben megakadt a szemünk azon, hogy egy-egy foglalkozásnál mi indokolja az alkalmazott besorolást. Például, hogy a buszvezetőknek miért van előírva alacsonyabb minimális végzettségi szint, mint a többi tömegközlekedési eszköz vezetőjének, sőt még mint a teherautó vezetőknek is? Miért kell a népzeneészeknek, a vendéglátóhelyi zenészeknek, a cirkuszművészeknek érettségi? Mi indokolja, hogy a vendéglátó-ipari foglalkozások közül egyedül a szobaasszonyoknak, gazdasszonyoknak kell felsőközépfokú végzettség? Miért nem kell a szakmai tudást biztosító alsó-középfokú végzettség a manikűrösöknek és pedikűrösöknek, amikor ez előírt a fodrászoknál és borbélyoknál? Ezekben az esetekben a kérdéseket a hétköznapi ismereteken kívül a tényleges eredmények is igazolják. Az autóbusszvezetők átlagos végzettsége megegyezik a metróvezetőkével, és magasabb, mint a villamos- és trolibuszvezetőké. A népzeneészek és vendéglátóhelyi zenészek és a cirkuszművészek körülbelül csak a felének van meg a minimális, felsőközépfoka. A gazdasszonyok, szobaasszonyok végzettsége a legalacsonyabb az említett csoportban. A fodrászok és borbélyok 23 százalékának felsőközépfokú a végzettsége, míg manikűrösöknél és pedikűrösöknél 45 százalék ez a szám.

A besorolást bármennyire szakmailag kompetens grémium végezte a mellényúlás előfordulhat. De azt hiszem, nem ez a fő probléma, hanem az, hogy még ez az igen részletesnek tűnő bontás sem az igazi. Sok egyéni foglalkozáson belül tényleges tevékenységtől, illetve a beosztástól függően valóban különböző képzettségre, képesítésre lehet szükség. Lehet, hogy ezért alkalmazták a minimális megkülönböztető jelzőt.

A vizsgálat számomra talán legérdekesebb tanulsága az, hogy a valóságban az egyes foglalkozásokon belül mennyire megoszlik iskolai végzettség szerint a népesség. Egy-két kivételtől eltekintve, ilyenek a jogi foglalkozások, az orvosok és gyógyszerészek, különböző súlyokkal ugyan, de jóformán mindegyik képzettségi szint képviselve van, alapfoktól a legfelsőig. Például a törvényhozói és miniszteri államtitkárokat, akiknek két százaléka 8 osztályt illetve annál kevesebbet végzett, a kűtfűrókat, akik 4 százaléka felsőfokú végzettségű. Mindebből arra következtethetünk, hogy az összehasonlításakor óvatosan kell bánni a felülképzés fogalmával, különösen akkor, ha úgy értelmezzük a minimális követelményt, hogy az valóban elég az illető foglalkozás betöltéséhez, ekkor ugyanis a magasabb szinten képzettek alkalmazása pazarlásnak tűnik. A felül(alul) képzettség meghatározására a vonatkozó irodalomban többféle kísérlet található. Alapjában véve kétféle módszert alkalmaznak. Az egyik a szubjektív, a másik az objektív megközelítés. A szubjektív megközelítésnek is többféle módszere létezik. Az egyik szerint megkérdezik az embereket, hogy végzettségüket maradéktalanul hasznosítani tudják-e munkájuk során, s ha nem, felülképzetteknek tekintik őket. A másik módszer szerint az kérdezik, hogy az illető munkájához általában milyen szintű végzettség szükséges és ezt hasonlítják az illető meglévő végzettségéhez. Ha ez az átlag alatt van, akkor alul, ha fölötté felül képzettnek tekintik. Az objektív megközelítésnek is többféle módja ismert. Az egyiknél az adott foglalkozásra jellemző valamilyen átlagos értéket határoznak meg és ehhez viszonyítják az egyes egyedeket. Az átlag alatt lévöket alul, az átlag felettieket felülképzetteknek tekintik, szemben az átlaggal megegyezőkkel, akik éppen a megfelelő képzettséggel rendelkeznek. A másik módszer A kutatás során azt vizsgáltuk, hogy a különböző foglalkozások betöltéséhez milyen iskolai végzettségre van szükség általában, illetve, hogy egy-egy időpontban a foglalkoztatottak végzettsége megfelel-e az elméleti követelményeknek.

Ezt a módszert alkalmaztuk mi is. A különböző empirikus eredményekből nehéz lenne arra következtetni, hogy melyik módszer a jobb. Pontosabban nem is helyes így feltenni a kérdést, mert világos, hogy a különböző módszerekkel másra és másra kapunk választ. A szubjektív módszerek a munkát végzők, míg az objektívek a

szakértők véleményét tükrözik. Emellett a szubjektív kérdéssel nyert eredmények kétségtelenül közelebb állnak a valósághoz, bár általában, a minta nagyságától függően, annak csak egy részét fogják át. Az objektív eredmények mesterségesebbek, de általában átfogóak, lehetőség szerint, teljes körűek.

Publikáció:

Számítógép-használat és kreativitás, Közgazdasági Szemle, LII.évf.,2005, december (991-1009.o.)